

Bülbül, M. & Öztürk, M. (2020). Nirxandina destxeta Mela Mehmûdê Bazîdîyî “Kêşana Lêkerên Kurdî”. *Folklor û Ziman*, 1(2), 167-185.

Wergirtin/Received: 2020-10-09

Qebûlkirin/accepted: 2020-10-21

ORCID (Bülbül, M.): 0000-0002-1833-3757

ORCID (Öztürk, M.): 0000-0003-0637-8760

NIRXANDINA DESTXETA MELA MEHMÛDÊ BAZÎDÎYÎ “KÊŞANA LÊKERÊN KURDÎ”

Mikail Bülbül*- Mustafa Öztürk**

Kurte

Armanca vê gotarê nirxandina berhema Mela Mehmûdê Bazîdîyî “Kêşana Lêkerên Kurdî” ye ku di sala 1886an da ji bo hînkirina kêşana lêkerên kurdîya kurmançî nivîsîye. Ev berhema Bazîdîyî jî wekî berhemên din gelekî girîng e ku di koleksiyona destxetan ya Aleksandre Jabayî da cih girtîye. Berhem bi giranî li ser morfolojîya kêşana lêkeran e û zêdetirî bîst lêkerên kurdîya kurmançî wekî mînak pêşkêş kirine. Wî lêker li gor cihnavkên kesane û li gor demên borî, niha û dahatîyê û neyînîya van deman û dîsa li gor raweyên fermanî, aktîf û pasîf û hwd kêşane. Herçend piranîyê berhemê ji kêşana lêkeran pêk dihê jî, beşek biçûk ji vê xebatê li ser sentaksa kurmançîyê ye û behsa hêmanên hevokê û hevokên curbicur dike.

Di vê gotarê da em hem li ser zimanê ku Bazîdîyî ev berhem pê nivîsîye hem jî mijarên ku di vê berhemê da cih girtine sekinîne û nirxandina wan mijaran kirîye.

Peyvên sereke: Mela Mehmûdê Bazîdî, koleksiyona Aleksandre Jabayî, rêzimana kurmançî, destxet

* Dr, Weqfa Mezopotamyayê. Dîyarbekir E:mail: mikailbulbul47@gmail.com

** Doç. dr, Zanîngeha Mêrdîn Artukluyê, Beşa Ziman û Edebîyata Kurdî. Mêrdîn. E- mail: mustafaozturk47@gmail.com

“CONJUGATION OF KURDISH VERBS” OF MELA MAHMUDI BAZIDI

Abstract

This paper deals with Mela Mahmudi Bazidi’s book “Conjugation of Kurdish Verbs” that was written in 1886 for teaching conjugation of verbs in kurmanji kurdish. Bazidi’s this study is one of the important studies as the others in Alexander Jaba’s collection. It is predominantly about the morphology of verb conjugation and includes more than twenty verb conjugations as examples. The verbs are conjugated in terms of personal pronouns, past, future, present tenses and their negative forms, imperative, active and passive voice etc. Although his study considerably consists of verb conjugations, a small part of it mentions the kurmanji syntax and the constituents of clauses.

In this paper we analyze both Bazidi’s language in which the book was written and the topics that are mentioned in it.

Keywords: Mala Mehmudi Bazidi, Alexander Jaba’s collection, kurmanji grammar, manuscript

Destpêk

Mela Mehmûdê Bazîdî bi berhemên xwe yê giring ji kesên herî giranbiha yê rewşenbîrîya kurdî ye. Wî bi xebatên xwe yê li ser dîrok, ziman û folklorê kurdan xizmeteka mezin kirîye. Herçend li ser dîroka çêbûna wî tiştekî teqez tune be jî li gor gelek kesan di 1797an da li Bazîdê çêbûye (Öztürk, 2017a, r. 17,19). Ji bo wefata wî jî dîsa dîrok ne teqez be jî wekî 1867 xuya dike (Öztürk, 2017b, r. 62).

Bazîdîyî berhema xwe ya “Kêşana Lêkerên Kurdî” di sala 1886an da ji bo hînkirina kêşana lêkerên kurdîya kurmancî nivîsiye. Navê berhemê ne ji aliyê Bazîdîyî ve lê ji aliyê A. Jabayî ve û bi frensîzî wekî “Conjugaison des Verbes Kurdes” hatiye danîn ku kurdîya wê dibe “Kêşana Lêkerên Kurdî”. Ev berhema ku di *Koleksiyona Aleksandre Jaba ya Destnivîsên Kurdî* da bi hejmarê KURD 46an cih digire, yek ji berhemên giring û dîrokî ye ji bo zimanê kurdî¹. Di vê berhema tematîk da ji bilî morfolojîya lêkerên kurdî, li ser sentaksa kurdî jî agahî hene. Bazîdîyî di wereqa “23b”yê ya vê berhemê da hem behsa naverok û rêbazê hem jî armanca nivîsîna vê xebatê bi vî awayî dike û dîyar dike ku ev berhem yekser ji bo A. Jabayî nivîsiye:

Me 'lûmê te bitin ku ev qewa'idêd ku di vê rîsalê da hatîye zikir û beyan kirin, ji usûlê qewa'idêd 'ilûmêd neh wê serfê ne. Weku kesek zihin bidetin di kitêbêd 'erebî danê evan qewa'idan dibîne û hem di kullê ef'alan dane jî carî dibin; 'imûmî ne, ne xisûsî ne. Derk, dirayet, fehîm, feraset divê ku evan qewa'idêd hatî gotin mitala û fikir bike û ji boy xo bigire mêzên. Ê ef'alêd mayî jî bi wan biwezine û li wan qiyas bike û nexelîte. Lewranê weqt teng bû, beyana hemûyê mimkin nebû. Ê ger ne, min dê ji boy xatira Mîr Jaba yê konsil, bi nîyatekî qenc bikira. Hinde miyesser bû. Wallahû e'lem. 1283.

Ev berhema Bazîdîyî, bi giranî li ser morfolojîya kêşana lêkeran e û zêdetirî bîst lêkerên kurdî wekî mînak pêşkêş kirine. Wî lêker li gor cihnavkên kesane û li gor demên borî, niha û dahatîyê û neyînîya van deman û dîsa li gor raweyên fermanî, aktîf û pasîf û hwd kêşane. Lê herçend piranîyê berhemê ji kêşana lêkeran pêk dihê jî, beşek biçûk ji vê xebatê li ser sentaksa kurmancîyê ye û behsa hêmanên hevokê û hevokên curbicur dike. Bazîdî bi xwe jî di vê xebatê da dîyar kirîye ku berhema wî ji nehiw (sentaks) û serfê (morfolojî) pêk dihê û wiha dibêje: “*Me 'lûmê te bitin ku ev qewa'idêd ku di vê rîsalê da hatîye zikir û beyan kirin, ji usûlê qewa'idêd 'ilûmêd neh wê serfê ne.*” [wr. 23b].

1 Ji bo agahîyên berfireh yê li ser koleksiyona A. Jabayî binêre, Öztürk, M. (2017). *Koleksiyona Aleksandre Jaba ya destnivîsên kurdî (vekolîn û saloxdan)*, Ankara: Lîs

Bazîdîyî di çerçoveya morfolojîya kurmancîyê da, ne tenê li ser lêkeran û kêşana wan, lê li ser beşên axaftinê (parts of speech) yên din jî sekinîye. Wî di bin tesîra tîpolojîya rêzimana erebîyê da, beşên axaftinê wekî sê beş dîtine ku “lêker”, “navdêr” û “herf” in. Mijarên wekî yekhejmarî, duhejmarî û pirhejmarîya navdêran, nîsbet, îzafê, bikaranîna daçekan û hwd bi vê mantixa dabeşkirina erebîyê, tê da cih girtine.

Ev berhema Bazîdîyî zêde nayê zanîn û heta niha nehatîye çapkirin. Aydin (2019) li ser vê berhemê gotarek nivîsîye ku gotara wî bêtir danasîna berhemê ya ji aliyê fîzîkî, nasnameyî û naverokî ye û li ser naveroka wê analîz cih nagirin. Di gotara Aydinî da ji bo danasîna berhemê agahîyên berfireh hene. Di vê xebatê da armanca me ne danasîna vê berhemê ye lê nixandina naveroka wê û taybetîyên zimanî yên ku Bazîdîyî ev berhem pê nivîsîye. Em dê di vê xebatê pêşî li ser taybetîyên zimanê Bazîdîyî û piştra jî li ser naveroka berhemê nixandinan bikin.

1. Zimanê Bazîdîyî

Bazîdî ji ber ku li gor tîpolojîya zimanê erebî ev berhem nivîsîye hemû têgihên rêzimanî jî bi erebî ne. Eger em listeya termên ku Bazîdîyî bi kar anîne, bidin; hem mijar hem jî dewlemendîya naveroka xebata Bazîdîyî dê hêsantir bihê famkirin. Term û îfadeyên ku Bazîdîyî bi kar anîne û li hember wan jî bergindên ku îro dihên bikaranîn, ev in:

alet	: navgîn
cemî'	: pirhejmar
emr	: ferman
emrê hazirî	: raweya fermanî
esmau'l-işarê	: navên nîşanê
fa'ilê salis	: bikera sêyem
fa'ilê sanî	: bikera duyem
fa'ilê ewel	: bikera yekem
fi'l	: lêker
fi'lê hal	: dema niha
fi'lê istîqbal	: dema dahatî
fi'lê mazî yê mechûl	: dema borî û raweya pasîf
fi'lê mazî yê me'lûm	: dema borî û raweya aktîf
hazir	: amade
herf	: herf
hezif	: jêçûn

ism	: navdêr
ismê alet ê cemi'	: navê navgînê yê pirhejmar
ismê alet ê mifred	: navê navgînê yê yekhejmar
ismê cins ê mifred	: navê cins yê yekhejmar
ismê cins ê tesnîye weyaxo cemi'	: navê cins yê duhejmar yan pirhejmar
ismê fa'il	: bikernav
ismê mef'ûl	: biresernav
ismê mekan	: navê cihê
ismê zeman	: navê demê
istîqbal	: dahatî
lazim	: têneper
leفز	: bêje, peyv
mazî	: borî
mesder	: rader
mef'ûl	: bireser
mef'ûlê sanî	: biresera duyem
mef'ûlê salis	: biresera sêyem
mef'ûlê ewel	: biresera yekem
mekan	: cih
mitekellim	: axiver
mite'eddî	: têper (wekî navdêr)
mite'eddîd	: têper (wekî rengdêr)
muzafê îleyhê cemi'	: ravekera pirhejmar
muzafê îleyhê mifred	: ravekera yekhejmar
muzafun îleyhî	: raveker, modîffiyeker
mifred	: yekhejmar
nefi	: neyînî
nefyê hal	: neyînîya dema niha
nefyê istîqbal	: neyînîya dema dahatî
nehîye hazirî	: neyînîya raweya fermanî
nisbet	: xwedîtî
tesnîye	: duhejmar
xayib	: neamade
zemîr	: cihnav
zîrûh	: candar

Dema em li zimanê Bazîdîyî dinêrin bikaranîna “ku”yan û hevoksazîya ku bi van “ku”yan ava bûye jî bala mirov dikêşe. Di kurmançîyê da herçend bikaranîna “ku”yê obsîyonel e û ne mecbûrî ye lê Bazîdî di gelek cih û fonksîyonan da bi kar anîye. Wekî mînak Bazîdîyî gelek hevokên pêwendîyê (relative clause) bi kar anîne ku bingihaneka “ku”yê jî di wan da bi kar anîye. Ji bo mesele baştir bihê famkirin eger em pêşî hevokên pêwendîyê rave bikin dê baştir bibe.

Hevokên pêwendîyê modîfikerên (raveker) navdêran in ku di asta hevokî da ne (Givon, 2001, r 175). Dema ku navdêrek ji alîyê hevokekê ve dihê modîfîyekirin ku bingihaneka (subordinator) “ku”yê pêwendîyê di navbera sere (head noun) û hevokê da çêdike, ew hevok dibe hevoka pêwendîyê û sereyekê yanî navdêrekî modîfîye dike. Wekî mînak dema em bibêjin “*hevalê ku do ez dîtibûm*” bêjeya *heval* ji alîyê *do ez dîtibûm* ve hatîye wesfandin ango modîfîyekirin *ku* jî bingihanek e.

Gelo em çima hevokên pêwendîyê bi kar diînin û ew hevok ji ku dihên? Dema em li hevokan dinêrin ku hevokên pêwendîyê di wan da hene, em dibînin ku di eslê xwe da ji du îfadeyan pêk dihên ku yek jê îfadeya bingehîn û ya din jî ne-bingehîn e. Lê îfadeya ne-bingehîn di forma hevokên pêwendîyê da dibe parçeyek ji îfadeya bingehîn ku biker, bireser yan jî pêkhêneka din ya îfadeya bingehîn modîfîye dike.

- (1) a. Xwendekar mamoste dibîne. (*îfadeya bingehîn /main proposition*)
 b. Mamoste pirtûkê dixwîne. (*îfadeya ne-bingehîn/subordinate proposition*)
 c. Xwendekar mamosteyê ku kitêbê dixwîne dibîne. (*hevoka pêwendîyê*)

Eger em ji berhema Bazîdîyî mînakan bidin û wan rave bikin dê baştir bibe. Bingihaneka (subordinator) “ku”yê jî wekî me got navdêrê û hevoka ku navdêrê modîfîye dike, bi hev ve girê dide:

- (2) a. “Tika **ku** ji mirof neayêtin betal e.” (wr. 11b)
 (Peyva “tika”yê navdêr e û hatîye modîfîyekirin: Hevoka pêwendîyê bersiva “Tikaya çawa?”yê dide.)
 b. “- (Bizên) fi’l e, lewra fi’la **ku** peyda bû “bizên” bû. (wr. 19a)
 (Peyva “fi’l”ê navdêr e û hatîye modîfîyekirin: Hevoka pêwendîyê bersiva “Fi’la çawa?”yê dide.)
 c. “(Xîvet) mef’ûl e, lewra ê **ku** hatîye “pêçan” xîvet e.” (wr. 17b)
 (Cihnavaya “ê”yê jî wekî navdêrê ye û hatîye modîfîyekirin: Hevoka pêwendîyê bersiva “Ê çawa?”yê dide.)

Gelek mînakên bi vî rengî di berhema Bazîdîyî da hene lê awayekî din yê hevokên pêwendîyê jî bala mirov dikêşe ku ew jî di wan da pêkhatina dercihîyê (extraposition) ye. ² Eger bi kurtî rave bikin ku dercihî çawa çêdibe baş e.

Di hin rewşan da dema ku lêkera hevoka bingehîn dikeve navbera navdêr û modîfîyekerê wê û hevoka pêwendîyê piştî lêkera bingehîn dihê, hevoka modîfîyeker jî diçe dawîya hevokê. Yanî hevoka pêwendîyê ji cihê xwe yê eslî der dibe ango dûr dikeve. Lê dîsa jî fonksîyona wê ya modîfîyekirinê dewam dike:

(3) a. Mi do xwarinek ku mirov jê têr nedibû xwar.

b. Mi do xwarinek xwar ku mirov jê têr nedibû. (dercihî çêbûye)

Di hevoka (3a.)yê da em dibînin ku lêkera hevoka pêwendîyê “nedibû” ye û lêkera hevoka bingehîn jî “xwar” e. Lê di hevoka (3b.)yê da lêkera hevoka bingehîn ji cihê xwe der bûye û ketîye hundurê hevoka pêwendîyê.

Dema em li berhema Bazîdîyî dinêrin, em dibînin ku bi taybetî di wan hevokên ku lêkera hevoka bingehîn “heyîn” e, ev bûyer gelekî pêk hatîye. Eger em mînakan bidin dê baştir bihê famkirin:

(4) a. “Hindek ef’al hene **ku** ba (↔) daxilî axirê dibe.” (wr. 16a)”

Lêkera “hene”yê ketîye nava hevoka pêwendîyê. Eger dercihî pêk nehata dê ev hevok wiha bûya: “Hindek ef’alên **ku** ba (↔) daxilî axirê dibin hene”.

b. “Hindek fi’l heyin ku mesder û fi’lê mazî her yek bi terzek in.” (wr. 17a)
Lêkera “hene”yê ketîye nava hevoka pêwendîyê. Eger dercihî pêk nehata dê ev hevok wiha bûya: “Hindek fi’lên ku mesder û fi’lê mazî her yek bi terzek in hene.”.

c. “Hêvî heye **ku** ew dost me ji bîr neke û carinan bi selam û bi kelamekê derxatir bikin.” (wr. 1a)

Lêkera “heye”yê ketîye nava hevoka pêwendîyê. Eger dercihî pêk nehata dê ev hevok wiha bûya: “Hêvîya **ku** ew dost me ji bîr neke û carinan bi selam û bi kelamekê derxatir bikin heye.”

² Ji bo agahîyên berfirehtir ji bo dercihîyê (extraposition” binêre, Bülbül, M. (2016). Risteyên peywendîyê û peyvrêziya wan (devoka Mêrdînê). *Bingöl Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü Dergisi*, 2(4), 22-45.

Hin bikaranînên din yê “ku”yê jî bala mirov dikêşe ku Bazîdîyî ji bo girêdana çend hevokan bikaranîye û fonksiyonên wê jî ji hev cuda ne. Eger em mînakên bidin:

- (5) a. “Me’lûmê te bitin **ku** ev qewa’idêd **ku** di vê rîsalê da hatîye zikir û beyan kirin, ji usûlê qewa’idêd ‘ilûmêd nehwa û serfê ne.” (wr. 23b)
- b. “Fi’la mite’eddî ew e **ku** fi’l heyê û mef’ûl heyê **ku** niha “kutan” û “pêçan” û “berdan” dibêjî. (wr. 17a/b)
- c. “Me’lûmê te bibitin **ku** hindêk ji fi’lan heyin **ku** bê lefza “kirin” nayêne ‘emilandin.” (wr. 12a)
- d. “Tu bizan **ku** fi’lekî mite’eddî dibe **ku** du weya sê mef’ûl jî hebin.” (wr. 19b)

Piştî van ravekirinên li ser zimanê Bazîdîyî, eger em li gor rêzimana nûjen, mijarên ku Bazîdî li ser sekinîye, dabeş bikin ev berhem dê bibe du beşên sereke ku beşa yekem morfolojî û ya duyem jî sentaksa kurmancîyê ye.

2. Nirxandina Naveroka Berhemê

Wekî li jor jî hat gotin, berhema Bazîdîyî bêhtir ji morfolojîya lêkeran pêk dihê. Lê li ser sentaksê jî hinek agahî û rahênan hene. Pêşî em lê ser mijarên ku têkildarî morfolojîya lêkeran in bisekinin.

2. 1. Morfolojîya Lêkeran

Di zimanasîyê da morfolojîya lêkeran bi du awayan dihên analîzkirin ku yek morfolojîya dariştinê (derivational) ya din jî morfolojîya rêzimanî ye. Bazîdî di vê berhema xwe da li ser morfolojîya rêzimanî ya lêkeran sekinîye lê li ser morfolojîya dariştina lêkeran nesekinîye. Di morfolojîya rêzimanî da mijarên wekî dem (tense), xuyang (aspect), rawe (mood), rêkeftina li gel cihnavan (pronominal agreement) ya lêkeran hene.

Bazîdîyî di vê berhema xwe da li ser kêşana bîst û sê lêkeran sekinîye û li gor dem, rawe, rêkeftina cihnavan û hwd ew kêşane. Lêkerên ku wekî mînak dane ev in: *Nîşan dan, zayîn, ajotin, bi pê ketin, qelisîn, kirin, birin, spartin, patin, nasîn, ketin, bihistin, şandin, ve rê kirin, girîn, danîn, çêkirin, dîtin, xwarin, gihiştin, kutan, dirûn, lez kirin*”. Herweha jî ber ku li gor tîpolojîya erebîyê analîz kirine, ji bo her lêkerê li gor formên wekî bikernav (ismê fa’îl), biresernav (ismê mef’ûl) û navê cihî (ismê mekan) jî bergind nivîsîne. Em têkildarî mijara morfolojîya lêkeran tiştên ku Bazîdî li ser sekinîne rave bikin dê ev mijar derkevin pêşberî me:

2. 1. 1. Lêker û dem

Bazîdî bi awayekî klasîk û li gor tîpolojîya erebî dem kirine û li ser sê demên sereke sekinîye ku ev dem; dema niha, borî (mazî) û dahatî (istîqbal) ye. Ji bilîf ku kêşana gelek lêkeran wekî mînak kirîye, behsa morfolojî û formulasyona wan deman jî kirîye. Eger em yek bi yek li ser van deman bisekinin û bibînin ku Bazîdîyî çawa ew rave kirine dê mesele baştir bihê famkirin:

2. 1. 1. 2. Dema borî

Bazîdî di xebata xwe da ji bo dema borî (mazî) gotîye. Herçend hem di kurdî hem jî di zimanên din da gelek demên borî hene, Bazîdî tenê ji dema borîya sade (simple past tense) û dema borîya temam (present perfect tense) mînak dane. Ewî dema borîya sade bêtir ji bo raweya aktîf û dema borîya temam jî ji bo pasîfan bi kar anîne. Wekî mînak ji bo “*min nîşan da, te nîşan da, me nîşan da*” dema borî û raweya aktîf (fi’lê mazî yê me’lûm) gotîye û mînakên “*nîşan daye, nîşan dane, nîşan dayîne*” jî ji bo dema borî û pasîf (fi’lê mazî yê meçûl) dane. Heman şaşîya ku di dema niha û pasîfan da kirîye ji bo dema borî jî kirîye û bikarneanîna bikereka eşkere wekî pasîf fikirîye. Lê di rastîya wê da ew mînakên wî û gelekên din ne di raweya pasîf da ne lê di raweya aktîf da ne. Hin mînakên wî yên ji bo pasîfan jî rast in, lê yên weha hindik in. Wekî mînak ji forma pasîf ya lêkera ajotinê “*hatîye ajotin*” (wr. 4b) û ji bo lêkera patinê “*hatîye patin*” (wr. 27b) gotîye.

Bazîdî behsa rêkeftina cihnavî ya lêkeran jî dike û dîyar dike “min, me, te, tu, we, ewan” ji bo dema borî dihên bikaranîn (wr. 14a). Di kurmançiyê da rêkeftina li gel lêkerê ya dema borî bi bireserê ra çêdibe û loma jî ev agahîya Bazîdîyî şaş e. Xuya dibe ku Bazîdî ji ber sedema ku di dema borî da cihnavên tewandî yên wekî “min”, “te” û hwd dihên bikaranîn, wiha fikirîye. Lê wekî em dizanin di kurdî da ergatîfî heye û rêkeftina lêkerê ne bi bikerê ra lê bi bireserê ra çê dibe.

Li ser nerînîya dema borî ya lêkeran jî Bazîdî dîyar dike bi herfa “nûn” yanî bi “ne”yê çêdibe. Mînakên wekî “min neavêt, te neavêt, neavêtin, navêjin”ê dide. (wr. 15b)

2. 1. 1. 3. Dema niha

Bazîdî ku ji bo lêkera dema niha “fi’lê hal”, dibêje dîyar dike ku bi herfa “dal” yanî bi “dî”yê çêdibe û wekî mînak “dikim, dixûm, dikî, dixûy” dide (wr. 15a). Dîsa ji bo neyînîya (negative) dema niha, dîyar dike ku bi herfa “nûn”ê yanî “na”yê çêdibe û mînakên “narêjim, narêjî, narêjin” dide (wr. 15b).

Bazîdî ji bo rêkeftina lêkeran ya li gel cihnavan jî dîyar dike ku cihnavên “ez, em, tu, hûn, ew, ewan” di dema niha da dihên bikaranîn (wr. 14a). Mirov fam dike ku qesda Bazîdî ew e ku ev cihnav wekî biker dihên bikaranîn. Ji ber ku di dema niha da rêkeftina bikerê li gel lêkerê heye û loma jî Bazîdî cihnavên xwerû rêzkirine. Di nav mînakên wî da cihnava “ewan” jî heye ku forma tewandî ya cihnava “ew”ê ye û ji ber ku forma “ewan”ê wekî biker nahê bikaranîn, xuya ye Bazîdî şaşî kirîye.

Bazîdî di xebata xwe da gelek lêker li gor forma raweya aktîf û pasîf kêşane. Herçend bêtir ji bo dema borî ev yek kiribe jî hinek lêker jî li gor dema niha wekî aktîf û pasîf nivîsîne. Lê dema bala xwe didinê em dibînin ku pirañya mînakên wî şaş in û Bazîdî hin tişt tevlihev kirine. Wekî mînak ji lêkera “*bihistin*”ê dîyar kirîye ku “*bihistîye, bihistin, bihistine*” li gor forma dema niha û pasîf e (wr. 32a). Ya rast hem dem ne dema niha ye hem jî ew form ne pasîf e. Dîsa ji bo lêkera “danîn”ê awayê pasîf yê dema niha wekî “danaynim, danaynî, em danaynin, danayne, hûn danaynin, ew danaynin” daye (wr. 37a). Ev mînak jî dîsa şaş in, ji ber ku ne di forma pasîf da ne û aktîf in. Xuya ye Bazîdîyî hem di van mînakan da hem jî di yên wekî “ve rê kirîye, ve rê kirîne” da bikarneanîna bikereka dîyar wekî pasîf fikirîye û loma ev mînak dane. Lê ev mînak şaş in û bi bikarneanîna bikereka eşkere lêker nabin pasîf. Tenê di mînakên wekî “dê bê birin, wê bê birin”ê (wr. 24b) da formên pasîfan rast daye lê ew jî dema wê ne dema niha lê ya dahatî ye.

2. 1. 1. 4. Dema dahatî

Bazîdî ku ji bo lêkera dema dahatî “fi’lê istîqbal”, dibêje û dîyar dike ku bi herfa “dê”yê çêdibe û wekî mînak jî bikaranînên wekî “dê biçim, dê biçî, dê bidim, dê bidî,” dide (wr. 15a). Dema ku mirov mînakên dema borî û dema niha yên Bazîdî bi mînakên dema dahatî berawird dike, mirov dibîne ku zêde şaşî nekirine. Lewra gelek mînakên dema borî û nihayê ne di cih da bûn. Bazîdî di dema dahatî da her lêkerek li gor hem kesê 1y hem jî 1p xwestîye bikêşe û di kêşana li gor cihnavan da hinek tişt şaş fikirîne. Di kêşana çend lêkeran da mînakên ku dane teqabulî kesê 3y e lê xuya ye ew cuda fikirîye. Wekî mînak bikaranînên “dê nîşan bide” û “ew dê nîşan bide” her du jî ji bo kesê 3y e (wr. 2a). Yanî piştî ku yek ji wan bidaya ya din hewce nedikir. Lê ev yek di hemû mînakan da tune ye. Hinek mînakên da jî li gor hin cihnavan lêker nekêşane. Lê li gor demên din bi giştî mînakên wî baş in.

2. 1. 2. Lêker û avahî (voice)

Bazîdî, çawa ku di mijara deman da me behs kir li ser avahiyên aktîf û pasîf disekine. Wî ji bo gelek lêkeran dema behsa kêşana deman kirîye, li gor deman awayê aktîf û pasîf jî dane. Bi taybetî dema ku mînak ji bo dema borî dane hertim hem awayê aktîf hem jî awayê pasîf dane. Eger em yek bi yek li wan binêrin û mînakan bidin dê baştir bihê famkirin:

2. 1. 2. 1. Avahîya aktîf (active voice)

Ji mînakên ku Bazîdîyî dane, em dikarin bibêjin ku li gor wî eger bikera lêkerê dîyar be, lêker jî dîyar e û wê demê evaya dibe aktîf. Jixwe ji avahîya aktîf lêkera “me’lûm” gotîye (wr. 1b). Wekî me got hem ji bo dema borî hem ya niha mînak dane. Mesela ji bo lêkera “ajotin”ê hevokên “min ajot, te ajot, me ajot, wî ajot, we ajot, ewan ajotin.” (wr. 4b) dane. Mînakên Bazîdîyî yê ji bo aktîfên borî di cih da ne û rast in.

2. 1. 2. 2. Avahîya pasîf (passive voice)

Bazîdîyî ji bo hevokên ku bikereka eşkere nehatibe bikaranîn “mechûl” yanî pasîf gotîye (wr. 1. b). Ji ber ku li gor fikira wî hevokên ku bikereka eşkere tê da tune be pasîf in hema bibêje hemû mînakên wî şaş in. Wekî nimûne “nas kirîye, nas kirîn, nas kirîne” ji bo pasîfên dema borî dane (wr. 29a). Bazîdî di van mînakan da bi du awayan şaş kirîye: Ya yekê ew e ku di dema borî da jixwe lêker li gor bireserê çêdibe lê ne li gorî bikerê. Ya dudan jî di wan mînak û gelekên din da herçend biker nehatîye bikaranîn jî, bikereka wan ya veşartî heye û ew bikaranîn aktîf in û ne pasîf in. Di kê mînakan da jî Bazîdîyî ji lêkera “hatin”ê sûde wergirtîye bi vî awayî mînakên rast dane. Wekî nimûne “hatîye bihistin, hatîye sehkirin, hatîye zanîn” mînakên rast û di cih da ne (wr. 32a).

2. 1. 3. Raweya fermanî

Bazîdîyî gelek lêkerên xwe yê mînak li gor raweya fermanî û neyînîya fermanî kêşane. Ji bo raweya fermanî “emr” bi kar anîye (wr. 2a). Wekî dihê zanîn raweya fermanî ji bo kesên duyem yê yekhejmar û pirhejmar çêdibe û ji kesê 2y paşgira “-e”yê û ji bo kesê 2p jî “-in” dihê bi kar anîn. Bazîdî jî bi piranî weha kirîye lê di hinek mînakan da ji bo ne kesên duyem jî nimûne dane. Wekî mînak mirov dikare formên wekî “Ew nîşan bide” (wr. 2b), “Em bibin” (wr. 25a), “Ew bispêre” (wr. 26b), “Bipêjim” (wr. 28a) bide ku ne di raweya fermanî da ne û Bazîdîyî şaşî kirîye. Ev şaşîya wî jî ji ber wê ye ku li gor tîpolojîya erebî çûye. Lewra di erebîyê da raweya fermanî

hem ji bo kesê hazir hem jî ji bo kesê nehazir yanî ne amade heye (Aydın, 2007. r. 75)

Bazîdîyî ji bo çêkirina raweya fermanî dîyar dike ku bi saya herfa “ba”yê yanî “bi”yê çêdibe û “bi” dihê pêşîya lêkerê. Wekî mînak jî “bigir, bigirin, bikûj, bikûjin”ê dide (wr. 16a). Ji bo bikaranîna “b”yê ya di lêkerên hevedudanî jî dibêje hinek lêker hene “b” diçe dawîyê û mînakên wekî “siwar be”, “peya be”, “bi “xêr be” dide (wr. 16a). Di eslê xwe da ev mînakên ji bo lêkerên hevedudanî ne cih da ne. Ji ber ku ew “b”ya wan ne ew “bi” ye ku Bazîdî behs dike lê reha dema niha ya lêkera “bûn”ê ye û di mînakên Bazîdîyî da “bi”ya fermanî nehatîye bikaranîn.

Ji bo neyînîkirina raweya fermanî jî Bazîdîyî gelek mînak dane. Mînakên herçend bêtir bi “ne”ya bin jî di hinekan da hem “ne” hem jî “me” bi kar anîye. Wekî mînak ji bo lêkera “xerc kirin”ê gotîye: “xerc meke/xerc meke” û “xerc mekin/xerc nekin” (wr. 13b)

2. 1. 4. Bikernav, biresernav û formên lêkerî

Bazîdî di berhema xwe da bi tesîra tîpolojîya erebîyê li ser du awayên bikaranîna formên lêkerî sekinîye ku yek ji bo rola bikerê û ya din jî ji bo rola bireserê ye. Ji bo rola bikerê “ismê fa’il” û ji bo rola bireserê jî “ismê mef’ûl” bi kar anîne. Dema em li mînakên wî dinêrin, em dibînin ku bikaranînen wekî “ê dipêje” (wr. 28b), “ê dinase” (wr. 30a), “ê ketîye” (wr. 31b) û hwd ji bo ismê fail yanî bikernavê û mînakên wekî “ê hatîye patin” û “ê hatîye naskirin” jî ji bo ismê mef’ûl yanî biresernavê dane. Ev mînakên ku Bazîdîyî ji bo her du awayan jî dane, herçend di nava hevokê da wekî biker dibe ku bihên bikaranîn, wekî bireser jî dibe ku bihên bikaranîn. Mesela dema em bibêjin “Ê dinase, nehatîye”, “ê dinase” di rola bikerê da ye lê dema em bibêjin, “Ez ê dinase dibînim”, “ê dinase” di rola bireserê da ye. Kurdî di vê mijarê da ji erebîyê dûr e û fikirîna Bazîdî ne li gor tîpolojîya kurdî ye.

Di kurdîyê da mîna ku di erebîyê da heye, bi serê xwe formên lêkeran yên wekî ismê fail û ismê mef’ûl nîne. Di kurdîyê da mijara herî nêzik ji bo vê mijarê pareng (participle) yanî formên partisîp yên lêkeran in. Lewra di kurdî da formên lêkerên têper yên parengî maneyeka wan ya pasîf û formên lêkerên têneper yên parengî maneyeka wan ya aktîf heye (Ebdilfetaħ, 2018, r. 86) Eger em li mînakên jêr binêrin baştir dê bihê famkirin. Wekî mînak em lêkerên têper yên *xwarin*, *kelandin* û *parastinê* û lêkerên têneper yên *hatin*, *ketin* û *çûnê* bikin formên partisîp dê maneyên wan wiha bin:

Lêkerên têneper

hatî: yanî kesê ku hatîye

ketî: yanî kesê ku ketîye

çûyî: yanî kesê ku çûye

Lêkerên têper

xwarî: yanî tişt/kesê ku hatîye xwarin

kelandî: yanî tişt/kesê ku hatîye kelandin

parastî: yanî tişt/kesê ku hatîye parastin

2. 1. 5. Têperî û têneperî

Bazîdî li ser mijara têperî û têneperîyê disekine û pênaseya wan dike û bi mînak wan rave dike. Ew ji bo têper *mite'eddî* bi kar diîne (wr. 17a). Ji bo pênaseya lêkerêka têper jî dibêje; “*Fi'la mite'eddî ew e ku fi'l heye û mef'ûl heye... Elbette wê fi'lê fa'ilek û mef'ûlek heye.*” (wr. 17a/b). Wekî mînakên lêkerên têper jî “kutan” û “pêçan” û “berdan”ê dide (wr. 17a). Bazîdî gelek hevokên mînak yê wekî “Elo, Hiso kuta.” yê dide û dîyar dike ku ji kîjan pêkhênan (constituent) çêbûne û ji bo her hevokê biker, bireser û lêkeran nîşan dide. Piştî ku van mînak dide ji bo lêkerên têper, li gor dema dahatî û niha û neyînîya wan jî mînak dide.

Bazîdî ji bo lêkerên têneper jî peyva lazim bi kar diîne û dibêje, “*Fi'la lazim ew e ku ji nefsa mirof peyda dibit. Mef'ûl çu nîne ...*” (wr. 19a). Ew wekî mînak lêkerên wekî *ketin* û *zayînê* dide û di nava hevokan da bi kar diîne û rave dike.

Piştî ravekirina yek bi yek ya lêkerên têper û têneper Bazîdî dîyar dike ku lêkerên têper û têneper bi hev ra jî dibe ku bihên bikaranîn û mînaka “Ez ê biçim nan, fêkî, zad bixwim.”ê dide (wr. 19b).

2. 1. 6. Lêkerên lêkdayî

Bazîdî bêyî ku peyva lêkdayî (compound) bi kar biîne dîyar dike ku lêker hene û bêyî peyva *kirinê* nahên bikaranîn. Yanî bi awayekî nerasterast behsa lêkerên lêkdayî dike û hivdeh lêkerên ku bi alîkarîya “kirin”ê çêbûne rêz dike. Ev lêkerên ku wekî mînak dane ev in: *Çêkirin, pê kirin, dest pê kirin, xerc kirin, pê werkirin, jêk rakirin, rakirin, dakirin, agir kirin, zîn kirin, gem kirin, xweyî kirin,*

kivş kirin, rast kirin, keç kirin³, mezin kirin, biçûk kirin (wr. 12a). Ji van lêkeran *rakirin* û *dakirin* lêkerên dariştî ne lê lêkdayî ne. Her weha ji bo kêşana lêkera *kirinê* ya li gor cihnavan jî dîyar dike ku li gor çar cihnavan formên wan “Dikim. ”, “Dikî. ”, “Dike. ”, “Dikin. ” (wr. 12a). Ji van mînakan mirov fam dike ku Bazîdî kesên 1y, 2y û 3y wekî sê form û hemû cihnavên pirhejmar jî wekî yek form qebûl kirine. Lewra kesên 1p, 2p û 3p hemû bi yek awayî dihê kêşan û paşgira “-(i)n”ê werdigirin.

2. 1. 7. Rêkeftina cihnavî

Bazîdî rêkeftina cihnavî (pronominal agreement) ya lêkeran li gor deman rave kirîye û behsa rêkeftina cihnavan ya du deman kirîye yek jê dema borî ye û ya din jî dema niha ye. Ew dîyar dike ku di dema borî da cihnavên “min, me, te, tu, we, ewan” û di dema niha da jî “ez, em, tu, hûn, ew, ewan” dihên bikaranîn (wr. 14a). Ji mînakên Bazîdîyî dîyar dibe ku wî ew cihnavên ku rêzkirine di forma bikerê da fikirîne. Lê wekî dihê zanîn di kurmancîyê da lêker di dema borî da li gor bireserê dihê kêşan lê ne li gor bikerê. Ji cihnavên ku ji bo dema borî dane “tu” ne di forma tewandî da ye ne cih da ye ji bo forma bikerê. Di mînakên dema niha da jî “ewan” ne di cih da ye. Lewra “ewan” forma tewandî ye.

2. 1. 8. Lêkerên nerêzikî

Bazîdî bêtî ku nav lê bike, bi awayekî nerasterast li ser lêkerên nerêzikî (irregular) jî sekinîye. Lêkerên ku di dema borî û ya niha da rehên wan guherîne, bala Bazîdîyî kêşaye ku dibêje: “*Hindek fi’l heyin ku mesder û fi’lê mazî her yek bi terzek in. Mesela “gotin” mesder e; “got, gotîye” fi’la mazî ye. “Dibêjim, Dibêjî, Dibêje, Dibêjin” fi’la hal e*” (wr. 17a). Yanî dibêje em di dema borî da û ya niha da ji formên cuda sudeyê werdigirin. Ev tiştê ku Bazîdîyî behs dike mijara lêkerên nerêzikî ye û wekî wî jî gotîye tenê hinek lêker weha ne û bi giştî lêkerên kurdî rêzikî (regular) ne.

Bazîdîyî têkildarî vê mijarê, di cihekî din da jî dibêje “*Hindek fi’l heyin ku hirûfêd wê hezif dibin. Herfek dimîne û bi herfa zemîrê dizeliqe. Dîsanî me’na fi’lê tamam fehîm dibitin: Dikim, dikî, dike, dikin, didim, didî, dide, didin.*” (wr. 23a) Ev tiştê ku Bazîdîyî wekî “hezif” yanî jêçûn (deletion) bi nav kirîye, di eslê xwe da dîsa meselaya lêkerên nerêzikî ye. Lewra lêkera “dan/dayîn”ê jî lêkerekî nerêzikî ye û reha borî û niha ji hev cuda ne.

3 Keç kirin di maneya *tewandinê* da ye.

2. 1. 9. Forma ismê mekan ya lêkeran

Bazîdîyî dîsa bi mantixa tîpolojîya erebî ji bo lêkeran mînakên ismê mekan jî dane. Di eslê xwe da formeka weha ya lêkeran tune ye û naşibe erebîyê. Dema em li mînakên Bazîdîyî dinêrin em dibînin ku mînakên wekî “cihê ajotinê” (wr. 5b), “cihê qelisînê” (wr. 10b), “cihê patinê” (wr. 28b) û hwd dane. Ev mînakên Bazîdîyî jixwe ne formeka taybet ya lêkerê ne û bi awayê perîfrazî (periphrastic) hatine bidestxistin. Yanî kurdî ne weha ye û formeka taybet ya lêkeran ku ismê mekanê çêdikin nîne. Di kurdî da paşgira “-geh”ê li gel lêkeran maneya mekana çêdike. Wekî mînak peyvên “zanîngeh”, “xwaringeh”, “dirûngeh” ji bo ismê mekanê em dikarin bidin. Ji ber van xalan jî ew mînakên Bazîdî ne di cih da ne.

2. 1. 10. Hejmar di lêkeran da:

Bazîdî, dema behsa kêşana lêkeran ya li gor hejmarê (number) disekine, dîsa bi tesîra tîpolojîya erebîyê, behsa sê cure hejmaran dike ku yekhejmar (mifred), duhejmar (tesnîye) û pirhejmar (cem) in. Lê zêde li ser vê mijarê nese kinîye. Di cihekî da mînakên “werîn, herîn, bixwîn, didîn”ê (wr. 21a) dide û dîyar dike ku evana hem ji bo duhejmarîyê hem pirhejmarîyê ne. Ji ber ku di erebîyê da formeka taybet ya lêkeran ji bo duhejmarîyê heye, Bazîdî weha fikirîye. Lê di kurdîyê da mîna erebîyê formeka taybet nîne ji bo duhejmarîyê. Jixwe mînakên ku Bazîdîyî dane li gor kêşana cihna “em”ê ne ku hîn jî di devoka botan û behdînî ev form heye. Yanî Bazîdî fikirîye ku “em” dibe ku du bin ew dibe duhejmar û dibe ku zêdetir bin, ew jî dibe pirhejmar. Wekî semantîk rast dibêje lê wekî me berê jî got formeka taybet ji bo duhejmarîyê tune ye di kurdîyê da.

Bazîdîyî di cihekî din da jî dibêje “*Hindek mesder jî mifred û tesnîye û cemi’ dibin: Zaf, zafan, zaf in.*” (wr. 14b). Di vir da jî mînakên Bazîdîyî ne di cih dane ji ber ku “zaf” ne lêker e lê rengdêr e. Di wan sê mînakên da tenê “zaf in” wekî lêker hatîye bikaranîn ku di forma rengdêra pêveberî (predicative adjective) da ye.

Herçend xebata Bazîdîyî li ser morfolojîya lêkeran e lê li ser morfolojîya navdêran jî hinek agahî dane. Ev agahî li ser mijara hejmara (number) navdêran in. Mijara hejmarê li gor sîstema erebî wekî yekhejmar (mifred), duhejmar (tesnîye) û pirhejmarê (cemi’) dabeş kirîye. Tiştên ku li ser vê mijarê gotine ev in:

Navdêrên cins yên yekhejmar (ismê cins ê mifred):

Hesp, estir, dar, ber. (wr. 6a).

Navdêrên cins yên duhejmar û pirhejmar (ismê cins ê tesnîye weyaxo cemi’):

Hespan, estiran, daran, beran. (wr. 6a).

Navdêrên navgînî yên yekhejmar (ismê alet ê mifred):

Qelem, bivir, dirêş, birek. (wr. 6a).

Navdêrên navgînî yên pirhejmar (ismê alet ê cemi’):

Qeleman, biviran, dirêşan, birekan. (wr. 6b).

Modîfîyeker (raveker) yekhejmar (muzafê îleyh ê mifred):

Xulamê mîr, benê mela, baxê gûzan. (wr. 6b).

Modîfîyeker (raveker) pirhejmar (muzafê îleyh ê cemi’):

Hespêd revo, darêd rezî, avêd kanîyan. (wr. 6b).

3. Sentaks

Bazîdî dema behsa mijara têperî û têneperîya lêkeran dike gelek hevokan wekî mînak dide û yek bi yek rave dike kîjan biker e, kîjan bireser e û kîjan lêker e. Dema behsa biker, bireser û lêkeran dike, li ser rolên wan yên semantîk jî disekine. Wekî mînak ji bo hevoka

“‘Elo, Hiso kuta” dibêje:

(‘Elo) fa’il (e), lewra ew “kutan” fi’la wî ye.

(Hiso) mef’ûl e, lewra ew “kutan” li ser wî waqî’ bûye.

(Kuta) fi’l e, lewra fi’la ku peyda bû “kutan” e. (wr. 17b)

Piştî ku hevokên wekî “Miho xîvet pêça. ” (wr. 17b), “Ebdo hesp berdan. ” (wr. 18a), “Ez ketim” (wr. 19a) û hwd bi heman awayî analîz dike, Li ser hejmara biker û bireseran jî disekine. Li ser vê mijarê bi kurtî behsa evan xalan dike:

- Dibe ku di hevokekê da du yan zêdetir bireser hebin. Bazîdî wekî mînak hevoka “Miho pere bi deyn dane ‘Elo, Şemo, Hiso. ” dide û evana dîyar dike:

(Miho) fa’il e, lewranê eve “bi deyndayîn” jê peyda bû.

(Bi deyn daye) fi’l e, “deyn dayîn”.

(‘Elo) mef’ûlê ewel. (biresera yekem)

(Şemo) mef’ûlê sanî. (biresera duyem)

(Hiso) mef’ûlê salis.(wr. 19b) (biresera sêyem)

- Dibe ku di hevokekê da du yan zêdetir biker hebin. Bazîdî wekî mînak hevoka “Ez û tu, ew, peran bidin ‘Emo. ” dide û evana dîyar dike:

(Ez) fa’îlê ewel.	(bikera yekem)
(Tu) fa’îlê sanî.	(bikera duyem)
(Ew) fa’îlê salis.	(bikera sêyem)
(Bidin) fi’l e.	
(‘Emo) mef’ûl e. (wr. 20a)	

- Dibe ku di hevokekê da du yan zêdetir biker û du yan zêdetir bireser hebin. Bazîdî wekî mînak hevoka “Em, hûn, ewan, bibin biçin malêd Keleş, Hiso, Şemo. ” dide û evana dîyar dike:

(Em) fa’îlê ewel.	(bikera yekem)
(Hûn) fa’îlê sanî.	(bikera duyem)
(Ewan) fa’îlê salis.	(bikera sêyem)
(Bibin) fi’lê ewel.	(lêkera yekem)
(Biçin) fa’îlê sanî.	(lêkera duyem)
(Keleş) mef’ûlê ewel.	(biresera yekem)
(Hiso) sanî.	(biresera duyem)
(Şemo) salis.	(biresera sêyem)

Encam

Ev berhema dîrokî ku xebateka tematîk e ji aliyê tarîxa xebatên rêzimana kurdî gelekî giring e. Wekî me di nirxandinan da jî dît berhema Bazîdîyî ya navborî, bêhtir ji mijarên têkildarî morfolojîya lêkeran û qismen jî ji sentaksê pêk dihê û li gor tîpolojîya rêzimana erebîyê hatîye amadekirin. Ji ber ku li gor tîpolojîya rêzimana erebîyê hatîye amadekirin hem hemû termên rêzimanî bi erebî ne hem jî ji ber ku tîpolojîya rêzimana erebî dûrî ya kurdî ye Bazîdîyî hin tişt şaş şîrove kirine û nirxandine. Hem dema ku Bazîdîyî lêker li gor cihnavkên kesane, demên borî, niha û dahatîyê û neyînîya van deman û dîsa li gor raweyên fermanî, aktîf û pasîf û hwd kêşane hem jî di nirxandinên beşa sentaksî da nirxandin kirine, ev tesîr eşkere ye.

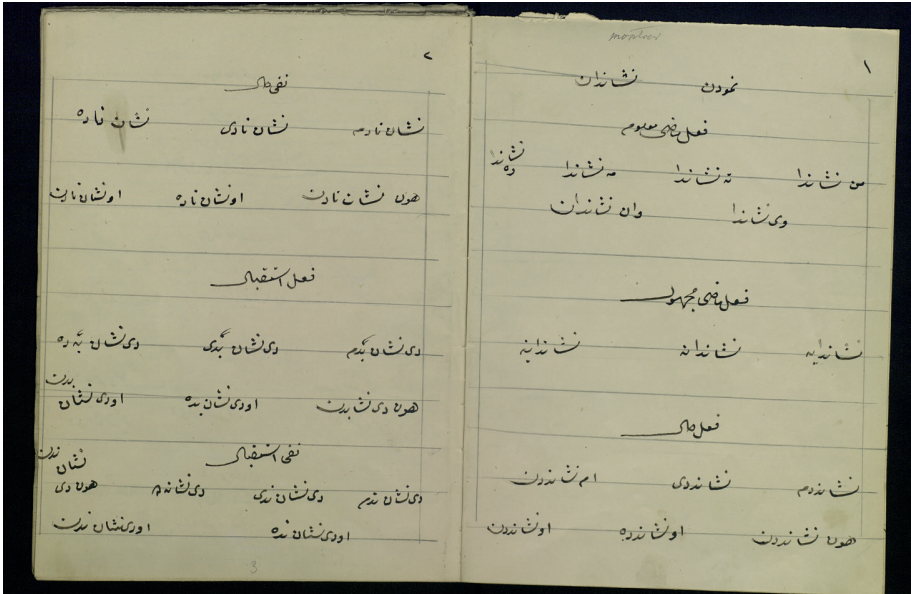
Di encama van nirxandin û analîzan da jî dihê dîtin ku li gel kêmanîyên xwe yên naverokî û analîzî jî ev berhema Bazîdîyî yek ji berhemên giring ya dîroka xebatên rêzimana kurdî ye.

Çavkanî

- Aydın, T. (2019). Qewa'idêd serfa kurdî (I, II) a Mela Mehmûdê Bazîdî, *Nûbihar Akademî*, 12(6), 89-98.
- Bazîdî, M. M. (1866). "*Kêşana lêkerên kurdî*", Nusxeya dijîtal ya arşîva Aleksandre Jabayî ya li Pirtûkxaneya Akademîya Zanistan ya Rûsyayê, No: Kurd 46
- Bazîdî, M. M. (2019), *Rêzimana Mela Mehmûdê Bazîdiyî, Tûhfetu'l-xîlan fî zimanê kurdan, nîrxandin, metin, faksîmîle*, amad. Mîkaîl Bilbil, Mistefa Oztirk. Stenbol: Weqfa Mezopotamyayê.
- Bülbül, M. (2016). Risteyên peywendîyê û peyvrêzîya wan (devoka Mêrdînê). *Bingöl Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü Dergisi*, 2(4), 22- 45.
- Ebdulfettah, D. (2018). *Mistek ji arîşeyên zimanê kurdî (kurmançî)*, Ankara: Lîs
- Givón, T. (2001). *Syntax, an introduction, volume II*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Öztürk, M. (2017a). *Koleksiyona Aleksandre Jaba ya destnivîsên kurdî (vekolîn û saloxdan)*, Ankara: Lîs
- Öztürk, M. (2017b). Mela Mehmûdê Bazîdî'nin Kürtçe-Türkçe Sözlüğü (inceleme-metin). *Doğu Araştırmaları*, 17(1), 57-89

Pêvek: Hinek wêreq ji berhemê

(Wêreq 1b, 2a)

(Wêreq 1b, 2a)

